

Livscykelanalysen orättvis mot ekomjölken

Metoden är för snäv för att beskriva den sammanlagda miljöpåverkan från jordbruksprodukter, menar forskaren Stefan Hellstrand.

ANN-HELEN MEYER von BREMEN

Mycket tyder på att ekologisk mjölk har en mindre miljöpåverkan än vad som visats i livscykelanalyser. Det hävdar miljöforskaren och konsulten Stefan Hellstrand i en kommande avhandling där han kritiserar livscykelanalysen som metod.

Stefan Hellstrand har under många år arbetat med olika metoder för att mäta hållbarhet inom jord och skog. Han är utbildad husdjursagronom och har jobbat med rådgivning direkt till jordbrukare, men har även arbetat med forskning hos bl a SLU, Karlstad Universitet och som miljökonsult hos Miljöforskargruppen. Nu driver han egna konsultfirman Nolby Ekostrategi och även viss verksamhet via Mälardalens Högskola.

Just nu håller han på att skriva ett kapitel om olika metoder för att beräkna jordbrukets hållbarhet till den vetenskapliga tidningen Critical Reviews in Plant Sciences. Han skriver också på en avhandling där han kritiskt granskar den livscykelanalys som bl a Christel Cederberg, Anna Flysjö och Lars Ericson publicerade förra året över norrländsk mjölkproduktion där man bl a jämförde påverkan från ekologisk och konventionell mjölkproduktion.

Metoden brister

Men egentligen så kunde han valt vilken annan LCA-studie som helst, eftersom Stefan Hellstrand menar att det är själva metoden som brister. Stefan Hellstrand menar att det stora problemet med LCA är att den mäter vad som går in och vad som kommer ut i en teknisk produktionsprocess men den förmår inte att mäta vad som egent-

ligen sker ute i miljön.

– Majoriteten av alla LCA-studier utgår från att naturen är ensartad och tar ingen hänsyn till att det finns regionala och lokala skillnader. Man tar heller ingen hänsyn till produktionen av ekosystemtjänster. Det man kan bedöma är potentialen till övergödning, försurning och klimateffekt, men inte vilken miljöpåverkan man faktiskt får ute i naturen, säger Stefan Hellstrand.

Stefan Hellstrand menar att man i Norrlandsstudien inte använder sig av ekonomisk allokering fullt ut, dvs att fördela miljöpåverkan och resursförbrukning utifrån ekonomiskt värde. I så fall borde man tagit hänsyn till att den ekologiska mjölken har ett högre värde per kg grundat på stöd och högre marknadspris. Likaså värderas inte den mjölk som ekobönderna ger till kalvarna, utan man konstaterar bara att mjölkleveransen blir lägre.

– Att ge kalvarna av mjölken är en smart investering för att få ut merpriset på marknaden och inte ett misstag i affärsverksamheten som det ser ut i denna typ av LCA. Det bästa sättet att ta hänsyn till detta är att räkna med det högre priset för ekomjölk. Ett 30 procent högre värde innebär att 1 kg ekomjölk är värd 1,3 kg konventionell mjölk, säger Stefan Hellstrand.

Det verkliga fodret

När det gäller foderdelen så menar Hellstrand att även här har LCA som metod stora svårigheter. I studien har man skattat foderförbrukning genom att titta i bokföringen på hur mycket ensilageplast, diesel och foder som har köpts in.

– Däremot har man inte tittat på vilket foder man verkligen odlar och dess näringsinnehåll.

FOTO: LENA KARLSSON

En livscykelanalys mäter inte var som sker ute i miljön. Det är ett av skälen till att ekomjölken missgynnas gentemot den konventionella i en LCA.

Man skattar också foderförbrukningen via bokföringen utifrån det ekonomiska värdet, vilket gör att man inte ser enskilda bönders eventuella rabatter. Likaså utgår man från en schablon för inköpt foder på de konventionella gårdarna och en annan för de ekologiska, i stället för att studera den verkliga utfodringen på gårdarna.

Han pekar också på några exempel där den ekologiska mjölken får finna sig i att bli be-

räknad utifrån den konventionella mjölkens förutsättningar. Bl a använder man sig av Jordbruksverkets STANK-program (Stallgödsel och näring i kretslopp) för att beräkna utsläppen av kväve, lustgas och metan.

– STANK bygger på konventionella kossor som överutfodras med protein, vilket gör att KRAV-kossornas belastning överskattas eftersom de äter en betydligt lägre andel inköpt

Vad är en LCA?

I en livscykelanalys försöker man beräkna energiinsatser, resursförbrukning och utsläpp längs en varus hela produktionskedja. LCA på jordbruksprodukter är svårt att avgränsa jämfört med LCA inom industrin. Därför är det nödvändigt och viktigt att kritiskt granska de avgränsningar och värderingar som en LCA grundas på. Läs mer om LCA på vår hemsida, t ex <http://www.ekolantbruk.se/marknad/pdf/info497.pdf>

kraftfoder. Detta gör att deras bidrag till både övergödning via ammoniak och klimatgasutsläpp via lustgas väsentligen överskattas.

Konventionella data

En annan skillnad mellan konventionella och ekologiska kosor är att de konventionella får soja i sina foderkoncentrat, medan de ekologiska får majs-glutenmjöl. Eftersom författarna i LCA-studien tycker sig sakna säkra miljödata för majs-glutenmjöl, använder man i stället data för konventionellt odlad soja, som alltså inte tilläts inom den ekologiska produktionen.

– Det går inte att i verkligheten byta ut soja mot majs-glutenmjöl på råproteinbasis som man har gjort, eftersom sojan endast innehåller cirka en tredjedel AAT (det proteinmått som styr utfodringen). Det skulle väsentligen sänka de högvärdande kornas försörjning med högvärd protein.

– Kontentan av detta är att de värden som denna studie anger vara de ekologiska kornas miljöprofil, inklusive klimateffekt, i själva verket mäter den konventionella produktionens miljöpåverkan, inget annat.

LCA är otillräckligt

Stefan Hellstrand tycker därför att på det sätt som LCA används nu inom jordbruket så ger metoden otillräcklig information om verklig miljöpåverkan. Eftersom LCA heller inte mäter produktionen av ekosystemstjänster, missar man också de möjligheter som jord- och skogsbruket har att lösa en stor del av samhällets miljöproblem.

– Det är en metod som ej beskriver verkligheten vilket är ett resultat av metodens snävt. Det vore bättre att utveckla nya metoder genom att kombinera gamla och etablerade system som bidragskalkyler och växtodlingsplaner med system-ekologiska koncept som emergentanalys och ekologiska fotavtryck.

Försäljningen beräknas till 20 % av produktionskostnaderna i det lilla diversifierade grönsaksföretaget.

Grönsakskalkylen är tuff

Riktigt stora och riktigt små odlare har lättast att få ihop kalkylen.

LENA KARLSSON

Det är inte lätt att få en grönsakskalkyl att gå ihop, men det är inte värre att få ihop den i ekologisk produktion än i konventionell. I varje fall inte på pappret. För den som är i branschen eller tänker sig dit finns det nu ett riktigt intressant rådgivningsmaterial: *Ekonomi – kalkyler för odling av grönsaker på friland*.

Svårstyrd verklighet

Nuvarande försäljningspriser för ekologiska grönsaker ger faktiskt ofta täckning för kostnaderna i en noggrann kalkyl. Däremot är det mindre van-

ligt att försäljningspriset täcker kostnaderna i en kalkyl för konventionella grödor. Varför lägger då inte alla grönsaksodlare om till ekologisk odling?

Som vanligt är det så att siffror inte kan beskriva hela verkligheten. Odlare som har både konventionella och ekologiska arealer kan vittna om att deras ekologiska odling ser bättre ut i kalkylen men inte är det i praktiken. Risktagandet är större, t ex kan väderomständigheter förhindra att man får koll på ogräset i tid eller att det blir extremt gynnsamt läge för skadegörare, svampangrepp etc. Ett annat svårt problem är att ha tillgång på tillräckligt mycket ar-

betskraft under intensiva arbetstoppar med ogrärensning. Avkastning och lönekostnader är de poster i kalkylen som är mest avgörande för lönsamheten.

Just nu är priserna i grossistledet på ekologiska grönsaker relativt högt eftersom det råder brist på det mesta. Men de flesta odlare har en befogad misstro mot höga priser eftersom man vet att detta kan svänga helt på mycket kort tid.

Ekoodlingarna mindre

Ett annat skäl till att ekologisk odling ser bra ut i kalkylerna är att eko-kalkylerna jämförs med likstora konventionella företag.

Kalla fakta

I rådgivningsmaterialet *Ekonomi – kalkyler för odling av grönsaker på friland* är det kalla fakta som gäller. Och det är branschproffs som står för jobbet:

Johan Ascard ansvarar för Jordbruksverkets frukt- och grönsaksrådgivning. Bengt Håkansson är ekonomilärare och forskare vid SLU i Alnarp och Marcus Söderlind vid branschorganisationen LRF-GRO. De har i sin tur använt sig av erfarna od-

lares input, t ex Bengt Nilsson, Tångagård och Frans Brozén, Gotland.

I häftet har man gjort beräkningar för fyra typer av företag. Typföretag 1 är en liten ekologisk odling (1 ha) med många grödor. Företag 2 är en medelstor odling (5 ha) med viss specialisering. Företag 3 är stor odling (två grödor à 20 ha vardera) med egna specialmaskiner och packeri. Typföretag

4 är kontraktsodling utan egna specialmaskiner. För typföretag 3 och 4 finns dessutom jämförande kalkyler för motsvarande konventionella företag.

För varje företagstyp finns kalkyler på ett antal olika grödor. Det finns också ett förklarande och redovisande textavsnitt som går igenom de förutsättningar som råder när det gäller plantmaterial, maskiner, transporter, försäljning, arbetsbehov m m.